

CONTRIBUȚII PRIVIND VIAȚA ȘI OPERA LUI ȘTEFAN CIOBANU – PROMOTOR AL INTERESELOR NAȚIONALE ALE ROMÂNILOR BASARABENI

Mariana ȚIBULAC

Institutul de Istorie al AȘM

Ștefan Ciobanu este personalitatea care a militat pentru introducerea limbii române în școlile din Basarabia și a lucrat extensiv pentru Unirea Basarabiei cu România. Cercetător, istoric și filolog, autor a numeroase studii de istorie și literatură română veche, este membru al Academiei Române din 1918, profesor la Facultatea de Teologie și la Facultatea de Litere și Filosofie ale Universității din București.

Cuvinte-cheie: Basarabia, Limba Română, personalități notorii, cercetare, cultură, politică, reforme.

CONTRIBUTION ABOUT THE LIFE AND WORKS OF ȘTEFAN CIOBANU - PROMOTER OF THE NATIONAL INTERESTS OF ROMANIANS FROM BESSARABIA

Ștefan Ciobanu is the personality who has campaigned for the introduction of the Romanian language in the schools of Bessarabia and worked extensively for the Union of Bessarabia with Romania. Researcher, historian and philologist, author of numerous studies of history and old Romanian literature, is Member of the Romanian Academy in 1918, Professor at the Faculty of Theology and the Faculty of letters and philosophy, University of Bucharest.

Keywords: Bessarabia, Romanian Language, the notorious personalities, research, culture, politics, reforms.

Ștefan Ciobanu s-a născut la 11/24 noiembrie 1883 în comuna Talmaz, județul Tighina. În 1907 s-a înscris la Facultatea de Litere, secția slavo-rusă, a Universității din Kiev, pe care a absolvit-o în anul 1911. În acești ani va fi remarcat de academicianul Vladimir Peretz, care-l va îndruma pe calea cercetării documentelor privitoare la istoria literaturii și culturii românești aflate în arhivele din Ucraina, Rusia și Polonia [3, p.7-11].

Din anul 1917 revine în Basarabia, unde va fi angajat ca profesor secundar la Bolgrad. În atmosfera politică clocotindă a anului 1917, el nu putea sta deoparte, cu atât mai mult cu cât încă din vremea studenției fusese un susținător al societății culturale românești „Deșteptarea”, care a fost înființată în 1908 în cadrul Universității de la Kiev din inițiativa lui Ștefan Ciobanu și Simeon Murafa de la Facultatea de Drept. Din „Pământenie”, care era o organizație a studenților basarabeni ce-și făceau studiile la Kiev, făceau parte: poetul Alexie Mateevici, Daniel Ciugureanu, frații Vlad și Gheorghe Cazacliu, Vladimir Decusară, Efrem Dumbravă, Vladimir Bogos, Ștefan Berechet, Mihai Mihailovici și alții. – toți luptători înflăcărați pentru renașterea națională, adepți ai Unirii Basarabiei cu Țara. La acțiunile „Pământeniei” luau parte și studenți din România, care își făceau studiile la Universitatea din Kiev.

După cum ulterior avea să menționeze Ștefan Ciobanu, la ordinea zilei era chestiunea unității culturale a românilor basarabeni cu întreaga românie, autonomia Basarabiei, introducerea limbii române în școlile și instituțiile de stat ale Basarabiei [5, p.23]. Recunoscut ca promotor al intereselor naționale ale românilor basarabeni și ca un intelectual de valoare, Ștefan Ciobanu a fost purtat de evenimente, ajungând între fruntașii luptei pentru unire, printre care mai erau și Pan Halipa, Ion Inculeț, Elena Alistar (este singura femeie cunoscută azi care a luat parte activă la evenimentele politice ce au dus la unirea Basarabiei cu România) etc. După ce a fost ales în Sfatul Țării, este ales apoi în comitetul director al acestui parlament al Basarabiei, unde, datorită pregătirii sale, a fost numit șef al resortului în învățământ.

Analiza dosarelor vremii aflate la Catedra Istoria Literaturii Române Vechi a Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București ne permite să observăm că aceasta avea, începând cu toamna anului 1938, lângă profesorul Nicolae Cartoian, un al doilea titular, unul basarabean, în persoana profesorului Ștefan Ciobanu. Acesta a fost încadrat aici ca urmare a prevederilor Legii din 4 noiembrie 1938 și intră într-un corp profesoral ilustru, fiind el însuși o personalitate de primă mărime a cercetării istorice și filologice, a istoriografiei românești.

Documentele atestate subliniază că încă din anii studenției Ștefan Ciobanu era atent la evoluțiile ce aveau loc în câmpul cercetărilor românești de istorie literară, fiind mereu dornic să se informeze. În aceste condiții intră în corespondență cu Ioan Bianu, pe atunci director al Bibliotecii Academiei Române. Perioada studiilor la Kiev i-a prilejuit lui Ștefan apropierea de mișcarea socialistă, ale cărei idei se bucurau de o largă răspândire în rândurile tineretului. În 1918, un an deosebit de important în cursul vieții sale, el avea 35 de ani și se căsă-

torise cu Anna Schmidt, fiica unui inginer de origine germană. Nu după mult timp apar și cei doi copii ai familiei Ciobanu, Alla și Valeriu. Tot în această perioadă a lucrat ca profesor la liceul din Jitomir (Ucraina de Apus). Între 1912 și 1914 și-a continuat munca de cercetare științifică, iar în 1917 trece ca profesor la liceul din Bolgrad, patrundând astfel în miezul evenimentelor politice la a căror preparare participă activ. La cei 35 de ani, Ștefan Ciobanu fusese ales, în 1918, membru în Sfatul Țării, organ care, la 27 martie 1918, hotărâse unirea Basarabiei cu România.

Militant deosebit de activ pe tărâm obștesc, cultural și științific, a lucrat mult pentru organizarea instituțiilor școlare, pentru gruparea forțelor în stare să asigure un nivel considerabil vieții publice, înființând ziare și reviste, scriind și publicând articole și studii. Avansând puțin în timp, se cuvine să arătăm că sufletul său de român din Basarabia a vibrat convingător la dramaticile încercări pe care un destin nemilos avea să le rezerve provinciilor dintre Prut și Nistru. Va reacționa, în fraze încărcate de durere și cu argumente riguros constituite, la ultimatumul sovietic din 1940, care impunea de pe poziția de forță, „prin mijloace necunoscute în istorie” va spune Ștefan Ciobanu, ruperea unor părți din trupul țării. Va prezenta, în acest sens, o Declarație în ședința din 27 iunie 1940 a Consiliului de Coroană și va rosti un Protest (în care patetismul pe deplin justificat de circumstanțele tragice este sprijinit de dovada istorică, mereu evocată) în fața Comisiilor pentru afaceri externe ale celor două Camere ale Parlamentului Român (acestea fiind reunite la 2 iulie 1940).

În 1918, când la Iași se publică un studiu despre Dosoftei, ca mitropolit al Moldovei, și activitatea lui literară, Ștefan Ciobanu a fost primit în rândul membrilor Academiei Române. În discursul de recepție rostit la 28 mai 1919, tipărit un an mai târziu, tânărul academician aduce, potrivit tradiției, un cald elogiu predesorului dispărut – filologului bucovinian Ion G. Sbiera. Astfel, expune, într-o documentată dovedire, concluziile la care ajunsese în legătură cu unele aspecte contraversate ale vieții și activității lui Dosoftei. În șirul marilor contribuții consacrate vechii literaturi românești cartea lui Ștefan Ciobanu își are locul bine definit.

După unirea Basarabiei cu România la 27 martie / 9 aprilie 1918, istoricul și-a continuat activitatea pe tărâmul pedagogic, între 2 aprilie 1918 și 1920 îndeplinind funcția de Director general al Învățământului din Basarabia, astfel asumându-și o mare responsabilitate, fiind conștient de faptul că rata analfabetismului în rândurile populației era foarte înaltă. Între 1919 și 1923 conduce *Școala Basarabiei*, revistă pentru educație națională, editată de Directoratul Instrucțiunii Publice la Chișinău. Această revistă dezvăluia punctul de vedere al autorităților școlare din Basarabia în ceea ce privea organizarea și conducerea școlilor; de asemenea, în paginile ei se aduceau la cunoștința corpului didactic legile școlare noi, regulamentele, hotărârile autorităților școlare și diferite statistici.

În urma cercetărilor am constatat că, în calitate de dascăl, se ciocnește în primul rând de lipsa instrumentelor didactice fundamentale, pe care se străduiește să o soluționeze prin colaborare cu alte personalități, pedagogi ai timpului, inclusiv prin colaborare cu asociațiunea ASTRA, reprezentantul căreia în Basarabia era Onisifor Ghibu, care aduce de peste Prut o tipografie cu litere latine, la care au fost imprimate primele cărți și manuale școlare. Ștefan Ciobanu a fost membru al asociației, a deținut și funcția de șef al secției Istorie. După ce publică, în 1918, un prim abecedar în limba română pentru școlile din Basarabia, Ștefan Ciobanu încearcă să antreneze și alte cadre în această activitate, publicând în colaborare manuale. La inițiativa sa au venit în Basarabia scriitorii M.Sadoveanu, T.Panfilie, N.Dunăreanu, I.Iov, A.Terziman etc. [1, p.16]. La fel, menționăm că colaborarea dintre Ștefan Ciobanu și Onisifor Ghibu a fost una multidirecțională și a dat rezultate remarcabile. Ștefan Ciobanu fiind conducătorul sistemului de învățământ basarabean, iar Onisifor Ghibu reprezentant oficial al Astrei ardeleni, s-a reușit organizarea de cursuri pentru învățătorii din ținutul dintre Prut și Nistru, la care țineau lecții profesori din Vechiul Regat, Ardeal. De asemenea, cu susținerea ASTREI, au fost create multe biblioteci. S-a dat un impuls semnificativ activității extrașcolare. La 10/23 octombrie 1918, pentru contribuția adusă la propășirea învățământului din ținut și la scrierea istoriei basarabene, pentru merite civice și culturale, Ștefan Ciobanu a fost ales membru al Academiei Române, secția literară, iar din 1919 devine membru al Comisiei Monumentelor Istorice, secția Basarabia; din 1927 este președinte al acestei comisii.

După cum am menționat la început, între anii 1926 și 1938 Ștefan Ciobanu a ocupat postul de profesor titular la Catedra Istoria Literaturii Române Vechi și cel de profesor suplinitor la Catedra Literatură Religioasă Modernă de la Facultatea de Teologie din Chișinău. Din toamna anului 1938 va activa la București, ca profesor titular la Catedra Istoria Literaturii Române Vechi. Aici a fost coleg cu iluștri oameni de cultură români, precum Nicolae Cartoianu, Dimitrie Gusti, Constantin C.Giurescu, Nicolae Iorga, Petre P. Negulescu, George Oprescu, P.P. Panaitescu, Mihai Ralea, Constantin Rădulescu-Motru, Alexandru Rosseti etc. De aici se va pensiona în

1949 din motive de sănătate. În perioada 11 mai – 3 iulie 1940 a deținut funcția de Ministru al Cultelor și Artelor. Astfel, poziția sa i-a permis o influență mai semnificativă în dezvoltarea culturii naționale.

Ultimii ani ai vieții sale au fost tragici și caracteristici acelor timpuri, de după 1944, când marile personalități ale României erau persecutate pentru patriotismul lor, pentru aportul adus de ei procesului de unificare națională, de consolidare a statului. Alla Matcaș (Ciobanu), fiica lui Ștefan Ciobanu, a scris: „...după 1944 a fost interogat (de către autoritățile polițienești din acea perioadă) în repetate rânduri, conducătorii de atunci doreau ca el să recunoască că a „greșit” și că și-a schimbat complet părerea. După ultima interogare de acest fel, s-a întors acasă fără grai, a făcut o hemoplegie – i s-a crăpat un vas în centrul vorbirii și, după câteva luni de chinuri, el, care ținea conferințe și cursuri, aproape mut, a murit în luna februarie (28 februarie 1950), conștient și îngrozit...că moare la București și nu în Basarabia” [5, p.7]. A fost răpus de încercarea autorităților socialiste românești, care doreau și făceau tot posibilul ca Ștefan Ciobanu, dar și multe alte personalități de valoare ale timpului care au luptat pentru întregirea neamului, să recunoască că nu au avut dreptate, că nu merita să lupte pentru cauza căreia și-au dedicat viața. Se cere să remarcăm și faptul că activitatea științifică a lui Ștefan Ciobanu s-a desfășurat în primul rând în domeniul istoriei literaturii române. Primele sale lucrări au apărut încă din 1912 la Moscova, Petersburg, Varșovia și Kiev, urmate de alte numeroase studii, opera sa în acest domeniu fiind încununată prin publicarea în 1947 a valoroasei lucrări *Istoria literaturii române vechi*. În același timp, a desfășurat și a susținut cercetări în domeniul istoriei românești, cu referiri speciale la istoria Moldovei dintre Prut și Nistru, a studiat legăturile culturale româno-ucrainene scriind lucrări, printre care enumerăm:

- Dosoftei, mitropolitul Moldovei, și activitatea lui literară. Contribuții la istoria literaturii românești și a legăturilor româno-ruse literare din sec. XVIII (1918);
- La continuité roumaine dans La Bessarabie (1920);
- Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă (1923);
- Dimitrie Cantemir în Rusia (1925);
- Chișinăul. Monografie (1925);
- Basarabia. Monografie (1926);
- Cetatea Tighina (1928);
- Documente din Basarabia (1928 -1938);
- Din legăturile culturale româno-ucrainiene. Ioanichie Galeatovschi și literatura românească veche (1928);
- Unirea Basarabiei. Studiu și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia la anii 1917-1918 (1929);
- La Bessarabie. Sa population, sont passe, sa culture (1941);
- Începuturile scrisului în limba românească (1941);
- Istoria literaturii române vechi (1947) [4, p.9].

Observăm că lucrările Domniei sale abordează și teme precum cultura și istoria poporului basarabean, greutățile și umilințele prin care acesta a trecut în perioada țaristă, nedreptățile de care a avut parte. Nu uită să se refere și la atitudinea administrației și nobilimii ruse față de băștinașii din Basarabia. Scrierile sale mărturisesc că autorul, Ștefan Ciobanu, și-a început activitatea pe tărâmul pedagogic într-o perioadă marcată de frământări, evenimente, reforme etc. Datorită tăriei sale de caracter a reușit să se afirme ca om al Țării, al școlii, al cauzei căreia îi slujea. Nu a ezitat să lupte pentru apărarea valorilor naționale, fiind unul din fruntașii promotori ai intereselor naționale ale românilor basarabeni. Exemplul, faptele și curajul lui Ștefan Ciobanu merită a fi preluate drept exemplu pentru orice generație în creștere.

Istoric literar, profund cunoscător al istoriei cărții și slavist cu renume, Ștefan Ciobanu a dat culturii basarabene o primă istorie a literaturii române sub ruși. El a fost primul care a structurat, deși într-o formă foarte schematică, aparițiile cărților și autorilor care au scris în română în timpul aflării Basarabiei sub guvernarea Rusiei.

Astfel, după cum am menționat mai sus, Ștefan Ciobanu a aderat la mișcarea pentru eliberarea națională a Basarabiei cu o oarecare întârziere. Oponenții săi de mai târziu țineau mereu să-i amintească de acea apariție întârziată pe scena politică a Chișinăului. Vom sublinia totuși că, alături de Onisifor Ghibu, Nicolae Popovschi, Alexie Mateevici, Liviu Marian ș.a., Ștefan Ciobanu are un merit deosebit în rezolvarea problemei privind naționalizarea școlilor basarabene și a reformei învățământului.

Din darea de seamă cu privire la Primul congres al învățătorilor moldoveni din Basarabia, publicată în revista *Școala moldovenească*, aflăm următoarele: „...S-a urcat la catedră domnul Ștefan Ciobanu, profesor la gimnaziul din Belgrad și bun cunoscător al limbii, literaturii și istoriei neamului nostru. Domnia sa citește un

referat (doclad) despre Organizarea învățământului moldovenesc în școlile de toate treptele. Cea dintâi Dumă rusească, spune dl Ciobanu, a hotărât ca cele două clase ale școlii începătoare să fie în limba mamei. Toți locuitorii din Rusia s-au folosit de acest drept, numai moldovenii nu! Mai înainte era mai bine în Basarabia. Chiar și în școlile de mijloc, ca, de pildă, în gimnaziul din Chișinău, s-a predat limba moldovenească până la 1866. Limba noastră s-a predat o vreme oarecare și în Universitatea din Petersburg, de către moldoveanul Iațimirschi, care mai târziu s-a mutat la Varșovia. Tot astfel s-a predat și la Odesa, unde se sublinia că Congresul trebuie să ceară naționalizarea întregului învățământ pentru moldoveni" [2].

Analizându-i biografia, observăm că Ciobanu a fost ales membru activ al Academiei pe neașteptate, evenimentele găsindu-l într-un fel nepregătit. Hotărârea a fost luată după apariția la Iași a volumului „Mitropolitul Sucevei Dosoftei și activitatea sa literară” (1918, trad. de Șt.Berechet) care conținea momente absolut noi în studierea biografiei și activității literare a marelui cărturar, culese din izvoare polone și ucrainene. Și dacă la 10 octombrie 1918 în incinta Academiei a rostit o scurtă prelegere, apoi la 28 mai 1919 revine în același for cu un emoționant discurs de recepție „Contribuțiuni privitoare la originea și moartea mitropolitului Moldovei Dosoftei”, iar răspunsul din partea Academiei i l-a dat Ioan Bianu, cu care corespondase fiind încă student la Kiev.

Dacă portretul savantului Ștefan Ciobanu impresionează, apoi portretul social al acestuia are mai puține culori atrăgătoare. De vină era firea lui care îl implica adesea în conflicte delicate iscate din simple bănuieli, cum a fost cazul cu ASTRA basarabeană. Aflăm că în 1925, la sugestia lui Onisifor Ghibu, Ștefan Ciobanu este ales secretar al ASTREI basarabene. Dar niște aluzii prea străvezii făcute de Ștefan Ciobanu la adresa lui Ghibu, care, chipurile, ar fi fost implicat în anumite încalcări financiare, stârnesc un mare târboi. Se creează o comisie care dovedește, în cele din urmă, inculpabilitatea lui Onisifor Ghibu. Acesta cere retragerea lui Ștefan Ciobanu din ASTRA. De aici încolo, între aceștia doi s-ar fi trasat parcă o linie de demarcație. Fapt observat la apariția lucrării lui Ștefan Ciobanu „Unirea Basarabiei” (Chișinău, 1929), la care, drept replică, Ghibu notează în frânturile sale basarabene: „Ștefan Ciobanu n-a participat la nici unul din evenimentele ce au dus la unirea Basarabiei, era indicat să facă o asemenea lucrare importantă. Se consideră că Ștefan Ciobanu n-a avut nici un rol pozitiv, la înființarea, nici la organizarea Partidului Național Moldovenesc, care – chiar după cuvintele lui – a fost motorul adevărat al renașterii Basarabiei din anul 1917, nici la proclamarea autonomiei, independenței și unirii Basarabiei, care în alegerile pentru Constituanta din 1917 a candidat pe o listă rusească; care tot timpul revoluției n-a publicat nici un singur rând în presa națională basarabeană. Lucrarea lui, deși utilizează un bogat material documentar, are un orizont îngust și nu reușește să ducă la valorificarea cuvenită ideea fundamentală pe care vrea s-o servească. Nu este o lucrare sinceră, obiectivă și dezinteresată, ea caută numai să evidențieze mai mult importanța autorului ei, decât cauza însăși”. Analizându-i opera, observăm că Ștefan Ciobanu intuia că încercările prin care are de trecut Basarabia nu s-au sfârșit. Agresivitatea vecinilor nu lăsa nicio urmă de îndoială că problema Basarabiei va reapărea pe ordinea zilei.

Așadar, sufletul orgolios și sensibil al lui Ștefan Ciobanu era răvășit de cele mai neînsemnate aluzii sau suspiciuni aduse de critici la adresa sa. În acest sens, publicistul Gh.Bohuș mărturisește aceeași idee într-un articol în revista *Din trecutul nostru* (nr.40-45): „Bătrânul mareșal al nobilimii M.E. Poncet mi-a povestit cum i s-a întâmplat odată să examineze o școală moldovenească din Bairamcea, jud. Cetatea Albă. Un tânăr cu privirea iute i-a atras atenția domnului Poncet. Vorbea gânditor, grăbit în chestiunile ce le cunoștea mai bine, fără a fi stăpânit de modestia unui fiu de țăran în fața autorităților. Era elevul... Ștefan Ciobanu!” Atunci când mulți dintre fruntașii de odinioară au început să-și scrie memoriile, să-și revadă pozițiile, interpretând lucrurile astfel ca raza cea mai potrivită a proiecteurului istoriei să cadă anume pe cel ce-și scrie memoriile, Ștefan Ciobanu schimbă conștient accentul, trecându-l de la personalități la veritabilul făuritor al istoriei, care este nimeni altcineva decât poporul. Element observat în însemnările lui Ștefan Ciobanu întru îndreptarea nedreptăților istorice: „A fost o mare nenorocire pentru basarabeni că ei au fost de aceeași credință cu rușii, ceea ce a dus poate la oarecare apropiere a intelectualilor cu rușii, la indiferentismul acestor intelectuali față de problemele naționale. În chestiunea deznaționalizării, rușii au reușit mai mult la popoarele de o credință cu ei; polonezii, de exemplu, popor slav, înrudit cu acel rus, și-au păstrat naționalitatea și cultura, mulțumită faptului că ei au fost catolici. Cultura românească în Basarabia a avut părțile ei slabe; ea s-a abătut de la matca ei naturală; ea și-a rupt, grație regimului rusesc, legăturile aproape cu desăvârșire cu țările românești”.

Tot aici ținem să menționăm că bibliografia colaborării lui Ștefan Ciobanu cu revista *Viața Basarabiei* este elucidată prin apariția articolelor *Din istoria mișcării naționale în Basarabia* (Ziarul „Basarabia”), 1933, *Odată pe malul Nistrului*, 1933, *Scrisoare... adresată redacției ziarului „Cuvînt Moldovenesc”* etc., care reflectă

obiectiv analiza științifică de care a dat dovadă savantul pe tot parcursul vieții. Literatura de specialitate arată că începutul acestei mari cercetări, acestei mari pasiuni pentru cultura națională ține încă de aflarea lui la Kiev, făcându-și studiile la universitate, unde a participat la fondarea Societății basarabene *Deșteptarea*. Subliniem și rolul lui Alexie Mateevici, care, pe atunci student la Academia Teologică din Kiev, era tentat să studieze aceeași problemă, i-a fost recomandat lui A.Iațimirschi anume de către Ștefan Ciobanu. Deși acest gest de pură amicitie nu l-a împiedicat pe Ștefan să-l critice cumplit pe tânărul Mateevici. E vorba de recenzia apărută în ziarul *Bessarabscaia jizni* (nr.172, 1911) intitulată aproape agresiv: *Necito ot filologhii*. Alexie Mateevici îl consideră pe Ștefan Ciobanu savant prestigios, cerându-i, prin intermediul lui S.Murafa, consultații: „Vreau să scriu despre elementele religioase în poezia moldovenească populară și de aceea te-am întrebat de Ciobanu. Vreau să-i scriu să-mi trimită cărțile sale despre Maica Domnului, precum și cărțile românești folositoare pentru această teză. Va vrea sau ba? Te-aș ruga și pe Mata să-i scrii ca să-mi dai tot ajutorul trebuincios în acest lucru, chiar și cu sfaturile despre metoda lucrării și despre literatura trebuincioasă în alte limbi. Cum îi numele lui părintesc?” (10 aprilie 1913, Kiev). Și tot Mateevici avea să-i recenzeze frumos în *Chișiniovskie eparhialinîie vedomosti* (nr.46, 1915) masivul volum editat la Kiev *Dosoftei, mitropolitul Sucevei, și activitatea lui de cărturar*.

Fire caustică, înzestrată cu un orgoliu cam exagerat, după cum îl descriu criticii, Ștefan Ciobanu nu tolera ca cineva să activeze pe un teren științific emițând teze aproximative cu ale lui. Cei doi cercetători, uniți prin statutul pământeniei basarabene *Deșteptarea*, s-au pomenit despărțiți prin atitudinea fiecăruia față de procesul de evoluție a limbii române. Replica lui Ciobanu, semnată cu pseudonimul *S.N. Ceban*, a fost dată în termenii cei mai categorici: „...însă Mateevici, înarmându-se, desigur, cu un manual învechit la care s-a adăugat fantezia lui, ne propune o serie întreagă de descoperiri. Cu părere de rău, însă, el nu indică ce-i aparține și ce a împrumutat dintr-un număr vechi al revistei românești *Albina*”. Referitor la pseudonime: unele articole Ștefan Ciobanu le-a semnat cu nume literare: *S.N. Ceban*, sau *Silvan*, majoritatea, totuși, au fost semnate cu numele de Ciobanu.

În cartea lui P.Vataman *Figuri sorocene* (1940) găsim o succintă biografie a cercului *Deșteptarea*: „Activitatea națională a lui S.Murafa s-a accentuat pe domnul Ștefan Ciobanu, cu care, în 1909, a înființat un cerc național al studenților basarabeni. Pământenia basarabească a urmărit, din capul locului, lupta pentru limba română. Tot greu provenea din lipsa de mijloace materiale. Conducătorii cercului s-au pus în legătură cu unele personalități culturale din regat. Profesorul Ioan Bianu a trimis o ladă de cărți, ce a devenit comoara cercului”. Pe parcursul anilor rândurile acestei pământenii au fost completate mereu. Din ea au făcut parte Al.Mateevici, D.Ciugureanu, Șt.Berechet, Mariașev, Dumitrașcu, Dumbravă, Bocancea, V.Bogos, B.Cazacliu, M.Mihailovici, V.Cecati și alții. Fragmentul din scrisoarea de mai jos este o mărturie certă de implicare a lui Ștefan Ciobanu în toate activitățile culturale și politice pe care le puneau la cale acești tineri basarabeni: „Mult iubite frate Simioane! Am primit scrisoarea ta și un exemplar al numărului întâi al doritei reviste *Cuvînt moldovenesc*. Această ocazie mi-a făcut foarte multă bucurie: astăzi e sărbătoarea noastră, sărbătoarea neamului nostru, acel lipsit de cultură națională, de hrană spirituală”.

Se consideră că și ideea volumului *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă* (Chișinău, 1923) i-a venit lui Ștefan Ciobanu în momentul când erau în toi cumplitele bătălii pentru limba moldovenească și alfabetul latin, când devenise evidentă necesitatea lansării în presă a unor argumente serioase în apărarea autenticității culturii românești pe aceste teritorii.

În momentul când la Paris se discuta problema apartenenței Basarabiei, din nou apăruse necesitatea unor argumentări științifice. Se presupune că prin această activitate Ștefan Ciobanu s-a gândit să se reabiliteze într-un fel pentru faptul că a scris frumos și mult despre străini și străinătăți și nu prea și-a amintit de baștină. De aici încolo însă aproape toate lucrările sunt dedicate temelor basarabene: *Biserici vechi din Basarabia* (1924), *Anuarul Comisiei Monumentelor Istorice, Chișinăul* (1925), *Basarabia* (monografie, 1926), *Cetatea Tighina, Mănăstirea Țigănești* (1931), *Din istoria mișcării naționale în Basarabia* (1933) ș.a. Chiar în cazul când se îndepărta într-o oarecare măsură de tema Basarabiei, oferea cititorilor lucrări prețioase axate pe cultura românească: *Dimitrie Cantemir în Rusia* (1924), *Din legăturile culturale româno-ucrainene. Începuturile scrișului în limba românească* (1941), *Istoria literaturii române vechi* (vol. I, 1947).

Cercetările privind opera istoricului se încununează cu câteva studii și articole, la început mai mici – *Legende românești despre Maica Domnului* (1911) având 58 de pagini, *Despre prescripțiile de igienă în literatura veche rusă* (S. Petersburg, 1913) înșirat pe 24 de pagini, apoi scrie o monografie de proporții *Mitropolitul Sucevei Dosoftei și activitatea lui literară* (Kiev, 1915, trad. de Ștefan Berechet). Menționăm că acestea și alte publicații au fost scrise în limba rusă: *Mitul despre Arachne în Legenda Maicii Domnului* (Sankt Petersburg, 1912);

Cultura românească în Basarabia sub stăpînirea rusă (Chișinău, 1923); *Chișinău!* (Chișinău, 1925); *Dimitrie Cantemir în Rusia* (București, 1925); *Basarabia* (Chișinău, 1926); *Cetatea Tighina* (1928); *Unirea Basarabiei* (București, 1929); *Din istoria mișcării naționale în Basarabia* (Chișinău, 1933); *Istoria literaturii române vechi* (vol.I. 1947, București. Ediție completă, 1989), *Unirea Basarabiei* (Chișinău, 1993) ș.a.

În prefața cărții „*Cultura românească în Basarabia sub stăpînirea rusă*” (Chișinău, 1923) de Ștefan Ciobanu găsim scris: „Pentru acei ce se îndoiesc încă despre dreptul Românilor asupra Basarabiei, lucrarea de față va servi, cred, ca un punct de orientare. Pentru alții poate multe din cele relevate în această lucrare vor părea de puțină importanță, vor părea nimicuri, ce n-ar avea a face cu literatura de astăzi, cu cultura în genere. Dar aceste nimicuri sunt frământările sufletului românesc, care au fost un sprijin în încercările cele grele ale înstrăinării prin care a trecut această frântură răsăriteană a poporului nostru. Și aici autorul vede justificarea muncii și apariției cărții sale” [2, p.18]. Gânduri relevante și foarte potrivite pentru această situație în care, în anumite momente, continuă să se mai afle încă Basarabia de astăzi.

Bibliografie:

1. BOHUȘ, Gh. *Ștefan Ciobanu. Din trecutul nostru*. Chișinău, 1991. nr.40-45.
2. COLESNIC, Iu. *Basarabia necunoscută* (vol.I). Chișinău, 1993.
3. *Chișinău: Enciclopedie*. Chișinău, 1997.
4. PREDESCU, L. *Enciclopedia Cugetarea*. București, 1940.
5. ZACIU, M., PAPAHAĞI, M., SASU, A. *Dicționarul scriitorilor români*. București, 1995.

Prezentat la 17.09.2014